

bureaubroekhuizen

Tussenrapportage

Evaluatie interventies meldingsbereidheid ondermijnende criminaliteit

Inzichten uit de evaluatie van interventies in
Woensdrecht en Heusden

Jolijn Broekhuizen

Bureau Broekhuizen – onderzoek
en advies

Shanna Mehlbaum

Mehlbaum Onderzoek

Met medewerking van

Anne Wester, Talentenlab, Kyra
van den Akker, KA Research.,
Janne Landsman en Hans
Boutellier, Verwey-Jonker
Instituut

December, 2019

Inhoud

Samenvatting	2
1 Inleiding	4
1.2 Inhoud interventies eerste twee gemeenten	8
1.3 Onderzoeksmethodiek	9
1.4 Leeswijzer	10
2 Interventies om de meldingsbereidheid te verhogen	11
2.1 Veiligheidsmarkt Heusden	11
2.2 Veiligheidsdag Woensdrecht	13
3 Bereik burgers	14
3.1 Veiligheidsmarkt Heusden	14
3.2 Veiligheidsdag Woensdrecht	14
4 Ontwikkeling mechanismen	15
4.1 Ontwikkeling mechanismen	15
4.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken	16
5 Ontwikkeling inschatting meldingsbereidheid	17
5.1 Ontwikkeling meldingsbereidheid vijf vormen van ondermijning	17
5.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken	19
6 Relatie ontwikkeling mechanismen en meldingsbereidheid	20
7 Lessen uit de eerste twee onderzoeksgemeenten voor toekomstige interventies	22

Samenvatting

Deze tussenrapportage beschrijft de bevindingen van de evaluatie van drie interventies¹ ter verhoging van de meldingsbereidheid van drugscriminaliteit: een hennepcontainer en het Xtacy-parfum op de Veiligheidsmarkt Heusden en de sessie 'XTC, daar zit een luchtje aan' op de Veiligheidsdag Woensdrecht.

Deze evaluatie maakt deel uit van een groter onderzoek naar de meldingsbereidheid van ondermijnende criminaliteit in opdracht van Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland, waarin in totaal in zes onderzoeksgemeenten interventies geëvalueerd worden. Al eerder voerde Bureau Broekhuizen met het Verwey-Jonker Instituut een verkennend onderzoek uit, waar deze evaluatie op voortborduurt (Broekhuizen e.a. 2018). Deze evaluatie wordt uitgevoerd door Bureau Broekhuizen – onderzoek en advies & Mehlbaum Onderzoek, met behulp van Talentenlab en KA Research en met medewerking van Hans Boutellier (Verwey-Jonker Instituut). In deze afsluitende samenvatting geven we antwoord op de geformuleerde onderzoeksvragen.

De focus van de geëvalueerde interventies – een hennepcontainer en het Xtacy-parfum op de Veiligheidsmarkt Heusden en de sessie 'XTC, daar zit een luchtje aan' op de Veiligheidsdag Woensdrecht – ligt op het vergroten van kennis over signalen van drugsproblematiek, meer bewustzijn van de ernst van de drugsproblematiek en (bij de Xtacy-interventies) op meer kennis over (anoniem) melden.

Deze evaluatie laat zien dat met een context zoals een Veiligheidsmarkt en een Veiligheidsdag met name '(waarschijnlijk) melders'² bereikt worden. Het gaat om burgers met een middelbare of hoge leeftijd, die relatief hoogopgeleid zijn, met een autochtone herkomst waarvan de bereidheid tot melden al behoorlijk hoog ligt. Hierdoor is er door de interventies ook maar een kleine winst te behalen in meldingsbereidheid.

De evaluatie laat zien dat deze kleine te behalen winst over het algemeen ook door de interventies bereikt is. Bij vrijwel alle vormen van ondermijnende criminaliteit zijn er na de interventies iets meer respondenten die aangeven dit (waarschijnlijk of zeker wel) te gaan melden, dan voor de interventies. Inzoomende op de wat kleinere ontwikkelingen (bijvoorbeeld van iemand die eerst 'zeker niet' zou melden, maar nu 'waarschijnlijk niet' of van 'waarschijnlijk wel' naar 'zeker wel') zien we dat rond de één op de vijf deelnemers aan de interventies een kleine positieve ontwikkeling doormaakt aangaande de inschatting van de eigen meldingsbereidheid. Kortom: de interventies hebben bij deelnemers waar verbetering mogelijk is geleid tot een positievere inschatting van de eigen meldingsbereidheid.

Bij het merendeel van de deelnemers aan de interventies heeft een positieve ontwikkeling plaatsgevonden op de verschillende 'mechanismen' die bij kunnen dragen aan de bereidheid tot het melden van ondermijnende (drugs)criminaliteit. Met name zien we een verbetering in de mate van bewustzijn van de ernst van de problematiek, kennis over signalen en (in iets mindere mate) in de mate van kennis over (anoniem) melden en vertrouwen in de rol van de overheid in het tegengaan van drugscriminaliteit. Met name constateren we grote positieve ontwikkelingen op de mechanismen waar de interventies zich direct op richtten, maar we zien ook 'bijvangst' bij andere mechanismen.

¹ De interventie over het dumpen van drugsafval bevatte te weinig unieke respondenten om geëvalueerd te worden.

² In het voorafgaande onderzoek onderscheidde we 'melders', 'waarschijnlijk melders', 'nog niet melders' en 'niet melders' (Broekhuizen e.a. 2018).

Uit de evaluatie van de interventies van de eerste twee onderzoeksgemeenten komen enkele lessen naar voren die bruikbaar zijn voor de nog komende interventies ter verhoging van de meldingsbereidheid. Het is bij de inzet van interventies van belang goed na te denken over:

De doelgroep waar men zich op wil richten: kiest men (bijvoorbeeld uit pragmatische overwegingen) voor de groep (waarschijnlijk) melders of zet men in op een wat meer ingewikkelde groep waar wel meer winst te behalen is, zoals de (nog) niet melders?;

De reikwijdte van de in te zetten interventie: hoeveel personen kunnen er met de interventie bereikt worden?;

Het trekken van deelnemers: hoe kan je ervoor zorgen dat de interventie aantrekkelijk is om aan deel te nemen?;

De aansluiting van de interventie op de gekozen doelgroep: sluit de inhoud en de werkwijze (bijvoorbeeld wel of niet digitaal) op de doelgroep aan?;

De beschikbare tijd voor een interventie: is er voldoende ruimte om de voor meldingsbereidheid belangrijk mechanismen aan de orde te laten komen?;

De zogenaamde backoffice: zijn de organisaties die de meldingen ontvangen op orde? Koppelen zij (waar mogelijk) terug aan melders wat ze met de melding ondernemen, gaan ze serieus met de melding om?.

1 Inleiding

Op verzoek van Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland onderzocht Bureau Broekhuizen – onderzoek en advies, samen met het Verwey-Jonker Instituut, in 2018 de meldingsbereidheid van burgers over ondermijnende criminaliteit. Dit pilotonderzoek liet zien dat burgers regelmatig vormen van ondermijning in de buurt waarnemen, maar niet altijd bereid zijn deze bij een instantie te melden.

Tot het melden van de verkoop van harddrugs blijkt bijvoorbeeld 30% van de respondenten bereid en 42% heeft illegale prostitutie gemeld. Opvallend is dat de intentie die respondenten uitspreken om verschillende vormen van ondermijnende criminaliteit in hun buurt te melden, beduidend hoger ligt. Tussen de 63% en 79% zegt dat ze hiervan melding zouden maken als dit in hun buurt zou voorkomen (Broekhuizen, Meulenkamp, Stoutjesdijk, Boutellier 2018³).

Het pilotonderzoek toonde ook aan dat er verschillende mechanismen van belang zijn als het gaat om de mate van meldingsbereidheid:

1 Perceptie van de ernst van de problematiek.

Burgers die georganiseerde criminaliteit niet erg vinden, er zelf geen last van hebben en denken dat dit type criminaliteit geen negatief gevolg voor de buurt heeft, zijn minder bereid om te melden.

2 De zekerheid en bewijs over daderschap.

Burgers blijken bang dat ze iemand vals beschuldigen en dat ze hun melding onvoldoende kunnen onderbouwen.

3 Het vertrouwen in het optreden van de overheid tegen ondermijnende criminaliteit.

Burgers zijn minder geneigd om te melden als ze denken dat de overheid de melding niet (serieus) oppakt of niet succesvol ondermijnende criminaliteit aan kan pakken.

4 Kennis over en geloven in anoniem melden.

Burgers die niet weten dat anoniem melden bestaat of er niet in geloven dat dit ook daadwerkelijk anoniem is, zijn minder bereid om te melden. Zij zijn bang voor represailles.

³ Broekhuizen J., Meulenkamp T., Stoutjesdijk F en Boutellier H. (2018) Ondermijnende criminaliteit en de meldingsbereidheid van burgers. Een pilotonderzoek in drie buurten in Brabant-Zeeland. Amersfoort: Bureau Broekhuizen. Zie ook https://www.bureaubroekhuizen.nl/wp-content/uploads/2019/04/Ondermijnende-criminaliteit-en-de-meldingsbereidheid-van-burgers_v2.pdf

De onderzoekers onderscheidten naar aanleiding van dit pilotonderzoek vier meldprofielen:

1. Melders (40%), die relatief vaak 45+ers zijn en een relatief hoog inkomen hebben. Zij hebben relatief weinig kennis van wat er in hun buurt plaatsvindt. Bij deze groep is het vooral zinvol in te zetten op meer kennis over (het signaleren van) verschillende fenomenen.

3. (Nog) niet-melders (16%), relatief vaak 13 tot 24-jarigen, kan de meldingsbereidheid vergroot worden door het versterken van het vertrouwen in de politie en het meer bewustmaken van de gevolgen en gevaren van ondermijnende criminaliteit (met name van hennepsteelt).

2. Waarschijnlijke melders (28%), relatief vaak 35 tot 64-jarigen en personen met een HBO/WO opleidingsniveau. Zij zouden gestimuleerd kunnen worden tot melden door het versterken van het vertrouwen in de politie en het meer bekend maken van meldmogelijkheden.

4. Niet-melders (17%), zijn relatief vaak 65+ers met een laag opleidingsniveau en inkomen. Bij hen is het zinvol om in te zetten op meer bewustwording van de negatieve gevolgen van ondermijnende criminaliteit en op het meer bekend maken van (anonieme) meldmogelijkheden.

Om dit eerdere onderzoek op een praktijkgerichte manier te vervolgen vroeg Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland financiering aan bij het Ondermijningsfonds. Met deze financiering worden in zes verschillende gemeenten in Brabant en Zeeland van september 2019 t/m augustus 2020 verschillende interventies ter verhoging van de meldingsbereidheid van ondermijning geëvalueerd. Deze evaluatie wordt uitgevoerd door Bureau Broekhuizen – onderzoek en advies & Mehlbaum Onderzoek, met behulp van Talentenlab en KA Research en met medewerking van Hans Boutellier (Verwey-Jonker Instituut).

Figuur 1.1 Grafische weergave stapeling kennis meldingsbereidheid ondermijnende criminaliteit

De resultaten van de evaluaties beschrijven we in afzonderlijke rapporten per gemeente. Hiernaast maken we een tussenrapportage op basis van de bevindingen in de eerste twee gemeenten en een eindrapportage op basis van bevindingen van alles zes gemeenten. We maken deze overkoepelende rapportages omdat we de kennis uit de evaluatie van verschillende interventies willen stapelen, zodat we robuustere uitspraken kunnen doen over de meldingsbereidheid van ondermijnende criminaliteit (zie figuur 1.1). Hiernaast biedt het samenvoegen van informatie uit de evaluatie van verschillende interventies soms mogelijkheden tot verdiepende analyses die – vanwege een beperkte onderzoeksgroep –

niet voor een afzonderlijke interventie uitgevoerd kunnen worden. Verder hebben we voor deze tussenrapportage gekozen (en niet alleen voor een eindrapportage), zodat de bevindingen (en lessen) uit deze eerste twee gemeenten al gebruikt kunnen worden voor de vormgeving van de interventies in de overige vier gemeenten in het project. Tot slot is het van belang op te merken dat we met de evaluatie van interventies in zes onderzoeksgemeenten doorbouwen op kennis die in de eerdere pilotstudie in drie buurten (Broekhuizen e.a. 2018) is vergaard. Figuur 1.1 geeft grafisch de kennisstapeling weer die in deze projecten plaatsvindt.

1.1 Onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen staan centraal bij de evaluatie van interventies in de zes gemeenten:

1 Welke interventies zetten gemeenten in om de meldingsbereidheid te verhogen?

2 Welke typen burgers worden met name door de interventies bereikt en hoe komt dit?
En wat zijn verschillen hierin tussen de verschillende interventies?

3 In hoeverre treden verschillende mechanismen die kunnen leiden tot meldingsbereidheid in werking door verschillende interventies en zijn hierin verschillen tussen verschillende interventies?

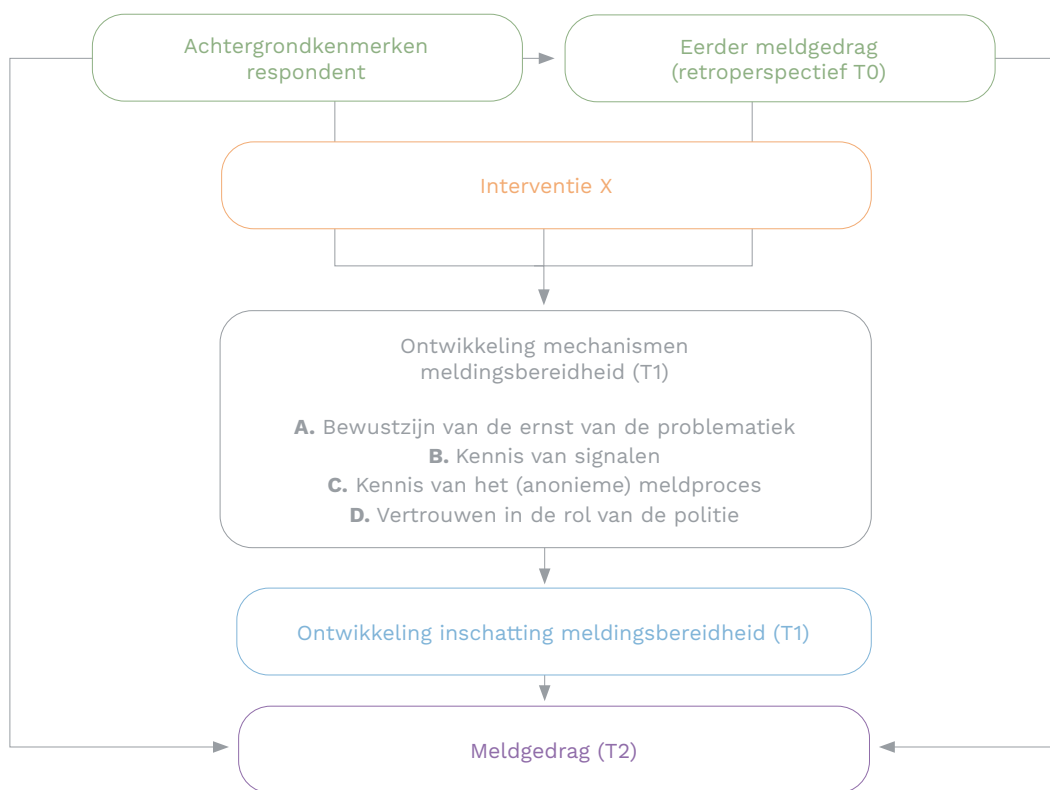
4 Wat is de invloed van deelname aan verschillende interventies op de meldingsbereidheid? Verschilt deze invloed tussen verschillende interventies en tussen deelnemers met verschillende achtergrondkenmerken?

5 Wat is de relatie tussen de ontwikkeling van de mechanismen en de ontwikkeling van de meldingsbereidheid?⁴

6 Wat kunnen overheden en veiligheidspartners van de evaluatie van interventies leren aangaande het verhogen van de meldingsbereidheid: wat zijn 'good practices'?

⁴ We gaan hiermee na of de bepalende factoren uit het pilotonderzoek ook in dit bredere onderzoek naar voren komen als meest invloedrijk als het gaat om het verhogen van de meldingsbereidheid en het feitelijk melden van ondermijnende criminaliteit. Deze onderzoeksvraag beantwoorden we alleen in de overkoepelende tussen- en eindrapportage, niet in de rapportages over de afzonderlijke onderzoeksgemeenten.

Onderstaand figuur geeft de onderzoeksvragen grafisch weer. Alleen het meldgedrag op T2 (een tweede meetmoment, later in de tijd) zal voor de pilot Woensdrecht niet uitgevoerd worden. Er zal in deze pilot dus geen inzicht verschaft zal worden in lange termijn effecten.

Figuur 1.1 Grafische weergave evaluatiemodel

De startsituatie betreft de achtergrondkenmerken en het eerdere meldgedrag van de respondenten (**groen**), waarna een interventie (**oranje**) plaatsvindt.

De veronderstelling is dat door deze interventie één of meerdere mechanismen die van invloed zijn op de (inschatting van) meldingsbereidheid zich gaan ontwikkelen (**grijs**).

De veronderstelling is dat de ontwikkeling van mechanismen zorgt voor een verbetering van de inschatting van meldingsbereidheid op T1 (de eerste meting; **blauw**) en tot feitelijk meer meldgedrag op T2 (tweede meting; **paars**).

1.2 Inhoud interventies eerste twee gemeenten

In totaal onderzoeken we in zes gemeenten in Brabant-Zeeland de interventies die plaatsvinden die gericht zijn op het vergroten van de meldingsbereidheid van ondermijnende criminaliteit. Gemeenten zetten deze interventies zelf in (soms in samenwerking met Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland). De selectie van gemeenten waar interventies geëvalueerd worden is door Taskforce-RIEC gedaan, waarbij zij zich hebben gericht op:

Gemeenten waar kansrijke interventies ter verhoging van de meldingsbereidheid ingezet gaan worden.

Gemeenten die specifiek bij Taskforce-RIEC hebben aangegeven met de meldingsbereidheid van burgers aan de slag te willen gaan.

Hiernaast heeft Taskforce-RIEC bij de selectie een goede geografische verdeling van onderzoeksgemeenten over Zeeland, Oost-Brabant en West-Brabant in oogschouw genomen. De voor de evaluatie geselecteerde gemeenten die op dit moment al bekend zijn, zijn: Heusden, Woensdrecht, Roosendaal en Tilburg.

In het najaar van 2019 hebben interventies in de eerste twee onderzoeksgemeenten plaatsgevonden⁶:

1. De Veiligheidsmarkt Heusden op 21 september 2019.

Op deze Veiligheidsmarkt stonden een hennepcontainer van Enexis, een stand over illegaal drugsafval van Strukton en de campagne 'XTC, daar zit een luchtje aan'. Deze XTC-campagne is ontwikkeld door het OM en door externe partners in te zetten. Op deze Veiligheidsmarkt bemande Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland deze campagne.

2. De Veiligheidsdag Woensdrecht op 4 oktober 2019.

Dit was een dag om vrijwilligers uit Woensdrecht te bedanken voor hun inzet. Deze vrijwilligers bezochten tijdens deze middag vier verschillende sessies, waaronder één van Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland. Deze sessie bevatte de campagne 'XTC, daar zit een luchtje aan' en een zogenaamde Mentimeter⁷.

De interventies in Heusden en Woensdrecht richtten zich alle op het verhogen van de meldingsbereidheid van drugscriminaliteit.

Over de evaluatie van de interventies op de Veiligheidsmarkt Heusden is de volgende onderzoeksrapportage geschreven: Evaluatie Veiligheidsmarkt Heusden. Invloed van drie belevenissen op de meldingsbereidheid van ondermijnende criminaliteit. (Mehlbaum, Broekhuizen en Wester, 2019). Over de interventie op de Veiligheidsdag in Woensdrecht is de volgende rapportage tot stand gekomen: Evaluatie Veiligheidsdag Woensdrecht. Invloed van de sessie 'XTC, daar zit een luchtje aan' op de meldingsbereidheid van ondermijnende criminaliteit (Broekhuizen, Mehlbaum en Wester, 2019).

⁶ In hoofdstuk 2 volgt een meer uitgebreide beschrijving van de interventies.

⁷ Met Mentimeter kan je via een online link stellingen en vragen aan mensen voorleggen, die zij dan op hun eigen smartphone kunnen beantwoorden. De resultaten van de antwoorden van alle personen kunnen vervolgens (bijvoorbeeld op een groot scherm) getoond worden. Zie [link](#).

1.3 Onderzoeksmethodiek

We ontwikkelden een onderzoeksmethodiek⁸ die voor de evaluatie van verschillende interventies te gebruiken is⁹, zodat we, zoals eerder beschreven, de resultaten hiervan ook in samenhang kunnen analyseren. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden is een vragenlijst ontworpen en hiermee zijn respondenten bevestigd. De resultaten van de vragenlijst zijn verrijkt met kwalitatieve observaties van de enquêteurs tijdens de interventies. Zij hielden bijvoorbeeld bij waar de interventiebegeleiders met name met burgers over spraken tijdens de interventies. En zij legden verslag van hetgeen de burgers aan hen of aan de interventiebegeleiders toelichtten over het waarnemen en melden van ondermijnende criminaliteit in hun buurt.

1-meting

We kiezen bij de evaluatie van interventies in de eerste twee gemeenten voor alleen een 1-meting (direct na de interventie) – en niet voor een afzonderlijke 0-meting (voor de interventie) en daarna een 1-meting¹⁰ – vanwege de korte duur van de interventies. Bij de Veiligheidsmarkt in Heusden duurden de interventies vaak maar

enkele minuten en zou het twee keer afnemen van een vragenlijst (voor- en achteraf) in verhouding te veel tijd van de respondenten in beslag nemen. Bij de Veiligheidsdag bood het korte programma (een sessie van maximaal 20 minuten) geen tijd om respondenten voor- en achteraf een vragenlijst in te laten vullen¹¹.

Vragenlijstontwikkeling

We ontwikkelden voor de evaluatie van de interventies een vragenlijst met de volgende vragenblokken:

Interventie(s) waaraan is deelgenomen¹².

Inschatting meldingsbereidheid na de interventie.

Meldgedrag voor de interventie (inclusief redenen waarom niet te melden).

Ontwikkeling verschillende mechanismen die bij kunnen dragen aan meldingsbereidheid¹³.

Inschatting meldingsbereidheid voor de interventie.

Achtergrondkenmerken deelnemer interventie: leeftijd, sekse, herkomst, opleidingsniveau, drugsgebruik.

De vragenlijst die we ontwikkelden voor de interventies in Heusden is ter reactie voorgelegd aan de opdrachtgever en aan verschillende experts. Hiernaast is de vragenlijst getest bij tien verschillende burgers. De aandachtspunten zijn verwerkt en de definitieve vragenlijst is vervolgens geprogrammeerd in een online tool (QuestionPro). Na afname van de online enquête in Heusden is de vragenlijst nog op enkele punten verbeterd voor de afname in Woensdrecht. De vragenlijst voor Woensdrecht is zowel online geprogrammeerd, als op papier (in een boekje) gedrukt.

⁸ Een uitgebreidere beschrijving van (de ontwikkeling van) de onderzoeksmethodiek staat in een aparte bijlage: Methodiekbeschrijving Evaluatie interventies meldingsbereidheid ondermijnende criminaliteit. Dit betreft een zogenaamd levend document. Na elke onderzoeksgemeente ontwikkelen we (indien nodig) het instrumentarium door.

⁹ Voor zover de inhoud van de interventies dit toelaten. Het is mogelijk dat er een interventie wordt ingezet waar een kwantitatieve vragenlijst niet af te nemen is.

¹⁰ Waarmee een zuiverdere meting van een ontwikkeling gedaan kan worden.

¹¹ Bij de grotere interventies die waarschijnlijk in 2020 gaan plaatsvinden, waarbij over een langere periode verschillende maatregelen op burgers worden ingezet, zullen we naar verwachting wel gebruik maken van een 0- en een 1-meting. Zoals eerder gesteld, gaat Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland nog bezien of en welke interventies een langetermijnmeting (2-meting) krijgen.

¹² In Heusden was hier de keuze uit drie interventies (hennepcontainer, stand over illegaal drugsafval en de Xtacy-geur) en of men wel/niet nog met iemand van de stand gepraat heeft. In Woensdrecht was er maar één interventie.

¹³ Zoals onderscheiden in het voorafgaande onderzoek (Broekhuizen e.a. 2018).

Veldwerk en respons

Bij de Veiligheidsmarkt Heusden is de vragenlijst door bezoekers in een app (van QuestionPro) op de iPad van één van de drie aanwezige enquêteurs ingevuld. Vrijwel alle bezoekers die de enquêteurs benaderden wilden deelnemen aan het onderzoek. Het invullen duurde ongeveer 5 minuten. Uiteindelijk waren er 86 bruikbare enquêtes om de Veiligheidsmarkt mee te evalueren ¹⁴. Hiernaast zijn verslagen van de benaderingswijze van interventiebegeleiders en aantekeningen van enquêteurs over hun gesprekken met burgers meegenomen in de evaluatie van de interventies in Heusden.

Bij de Veiligheidsdag voor vrijwilligers in Woensdrecht is de vragenlijst ofwel op papier ingevuld of op de eigen telefoon (met een link naar vragenlijst op de website van QuestionPro). De afname vond plaats aan het einde van de interventie – een sessie die tijdens de Veiligheidsdag drie keer plaatsvond. Het online invullen duurde ongeveer 5 minuten. Uiteindelijk waren er 64 bruikbare vragenlijsten om de Veiligheidsdag mee te evalueren. Verder konden we voor de evaluatie van de interventie in Woensdrecht gebruik maken van de observaties van de enquêteurs tijdens de sessies van de Veiligheidsdag en van de resultaten van de Mentimeter die tijdens de Veiligheidsdag is ingezet.

1.4 Leeswijzer

In elk hoofdstuk van deze tussenrapportage geven we een voorlopig antwoord op één van de gestelde onderzoeksvragen. Hoofdstuk 2 beschrijft de interventies die gemeenten in Brabant-Zeeland inzetten op de meldingsbereidheid van burgers te verhogen. Hoofdstuk 3 gaat in op het type burger dat met deze interventies bereikt wordt. In hoofdstuk 4 staat de ontwikkeling van mechanismen die kunnen leiden tot meldingsbereidheid centraal en in hoofdstuk 5 de ontwikkeling van de meldingsbereidheid zelf. Hoofdstuk 6 gaat in op de relatie tussen de ontwikkeling van de mechanismen en de ontwikkeling van de meldingsbereidheid. Hoofdstuk 7 beschrijft wat veiligheidspartners kunnen leren van de geëvalueerde interventies in de eerste twee gemeenten over het verhogen van de meldingsbereidheid.

¹⁴ De andere vragenlijsten waren niet volledig ingevuld of de antwoorden lieten zien dat de respondent de vragen hoogstwaarschijnlijk niet goed begrepen had.

2 Interventies om de meldingsbereidheid te verhogen

In dit hoofdstuk geven we een voorlopig antwoord¹⁵ op de eerste onderzoeksvraag: Welke interventies zetten gemeenten in om de meldingsbereidheid te verhogen?

De interventies die wij tot dusverre in de eerste twee onderzoeksgemeenten hebben waargenomen betreffen: de Xtacy-geur (in zowel

Heusden als Woensdrecht¹⁶), de hennepcontainer en een stand met informatie over afvaldumping. In onderstaande lichten we nader toe hoe deze interventies vormgegeven werden en op welke mechanismen ze zich richtten die bij kunnen dragen aan een verbetering van de meldingsbereidheid.

2.1 Veiligheidsmarkt Heusden

Op 21 september 2019 heeft in Heusden een Veiligheidsmarkt plaatsgevonden met aandacht voor verschillende vormen van ondermijnende criminaliteit. Er waren op deze dag drie interventies om de meldingsbereidheid voor ondermijning te vergroten. Wij bespreken deze achtereenvolgend.

1. Een hennepcontainer.

In deze container konden bezoekers zien hoe een locatie eruit ziet waar hennep gekweekt wordt. Men kon binnen onder andere de (slordig) gemonteerde draden zien. Bij de ingang hing informatie over hennepsteelt, bijvoorbeeld over hoe men een hennepkwekerij kan herkennen. De begeleider van de interventie vertelde bezoekers die hierin geïnteresseerd zijn over de gevaarlijke situatie rondom bedrading en montage aan stroomkabels waarmee men illegaal stroom aftapt. Met de hennepcontainer richtten de interventiebegeleiders zich op de volgende mechanismen¹⁷ die van invloed kunnen zijn op de meldingsbereidheid van bezoekers:

- een toename van kennis over signalen van drugscriminaliteit: het herkennen van een hennepkwekerij;
- een toename van bewustzijn over de ernst van de drugscriminaliteit: de kans op brand in een slecht gebouwde hennepkwekerij.

¹⁵ In de wetenschap dat er meerdere interventies worden toegepast. Deze zullen (mits onderdeel van de evaluatie) in de eindrapportage beschreven worden.

¹⁶ In Woensdrecht werd deze in een sessie gebruikt, waar ook Mentimeter is ingezet.

2. Stand over het dumpen van drugsafval van Strukton.

Bezoekers konden bij deze stand twee banners bekijken: één ging specifiek over drugsdumpingen in mestkelders, de andere banner toont informatie over wat drugsdumpingen inhouden en wat het gevaar hiervan is. Indien bezoekers vragen hadden konden zij deze aan de begeleiders van de stand stellen (indien zij op dat moment bij de stand aanwezig waren). Met de stand over het dumpen van drugsafval richtte Strukton zich met name op:

- een toename van bewustzijn over de ernst van de drugscriminaliteit: de gevolgen van drugsafvaldumping..

3. De campagne 'XTC, daar zit een luchtje aan'.

Bij deze interventie spraken de 'campagnevoerders' burgers aan om een nieuw 'parfum' Xtacy te proberen. De benaderingswijze verschilde hierbij per persoon. Men startte bijvoorbeeld met de vraag of men hennep herkent en ging daarna door naar de geur van XTC of richtte zich direct op XTC (bijvoorbeeld met de vraag 'weet u al hoe een XTC-lab ruikt?'). Ook vroeg een campagnevoerder soms in het algemeen 'mag ik u dit geurtje laten ruiken' om een verrassingseffect te genereren dat het om XTC gaat. Na het benaderen probeerden de campagnevoerders met de bezoeker in gesprek te gaan, met name over het herkennen van drugscriminaliteit en het melden hiervan: de bereidheid tot melden en de (anonieme) meldmogelijkheden. Hiernaast staat een foto van de stand van de Xtacy-geur campagne. Tijdens de Veiligheidsmarkt stonden de campagnevoerders (twee vrouwen en één man) vrijwel niet achter deze tafel. Zij bevonden zich voor de tafel en benaderden actief burgers. Met de campagne 'XTC, daar zit een luchtje aan' richtten de uitvoerders van de interventie zich op:

- een toename van kennis over signalen van drugscriminaliteit: de geur van XTC;
- een toename van kennis over (anonieme) meldmogelijkheden.

Het is goed om op te merken dat in deze drie interventies één van de in het eerdere onderzoek onderscheiden mechanismen, namelijk 'vertrouwen in de rol van de overheid in het tegengaan van ondermijnende criminaliteit' geen expliciete aandacht krijgt.

Evaluatie van twee van de drie interventies

We hebben in Heusden de interventies geëvalueerd door de zogenaamde unieke respondenten te analyseren: respondenten die slechts één interventie bezocht hebben. Het is bij een respondent die twee of meer interventies heeft bezocht namelijk niet mogelijk om te bepalen welke interventie invloed heeft gehad op de respondent. De interventie 'stand over drugsafvaldumping' is door te weinig unieke respondenten bezocht om afzonderlijk te evalueren. Dit komt overigens onder andere door een veldwerktechnische ingreep waarbij we – met name vanwege het niet doorgaan van de demonstratie van deze interventie – hebben besloten de enquêteur die bij deze interventie stond te verplaatsen naar de twee andere interventies: Xtacy-geur en hennepcontainer.

17 Mechanismen zoals onderscheiden in het voorafgaande onderzoek naar meldingsbereidheid en meldmotieven (Broekhuizen, Meulenkamp, Stoutjesdijk, Boutellier 2018).

2.2 Veiligheidsdag Woensdrecht

De Veiligheidsdag Woensdrecht – bedoeld om vrijwilligers voor hun inzet te bedanken – betreft de tweede locatie voor het onderzoeksproject. Op deze dag hebben we de sessie ‘XTC, daar zit een luchtje aan’ geëvalueerd. Het betreft een sessie die ongeveer 20 minuten duurde en tijdens deze Veiligheidsdag voor drie verschillende groepen is gegeven.

De sessie¹⁸ bevatte een introductie op ondermijnende criminaliteit waarbij gebruik is gemaakt van Mentimeter¹⁹. Deelnemers aan de sessie werden gevraagd verschillende quizvragen²⁰ met hun telefoon online te beantwoorden via de daarvoor ontwikkelde Mentimeter-url. De antwoorden werden hierna plenair met de deelnemers besproken.

Na de Mentimeter-quiz werd nader ingegaan op het herkennen van de geur van de productie van hennep en XTC. Hierbij zijn aan de deelnemers geurstokjes met de ‘Xtacy-geur’ uitgedeeld. Over deze geur ging men vervolgens met de deelnemers in gesprek. Tot slot legde de begeleider van de interventie nog kort uit waarom het belangrijk is om deze geur te kunnen herkennen en hier melding van te doen. Ze benoemde hierbij waar deze melding gedaan kan worden. Deze informatie staat ook op de geurstokjes die mensen kregen uitgereikt. De

interventiebegeleider ging daarna nog kort in op de gevaren die aan XTC-productie verbonden zijn en wat dit voor zowel mens als milieu kan betekenen.

Met de sessie ‘Daar zit een luchtje aan’ richtte de gemeente Woensdrecht zich op de volgende mechanismen om de meldingsbereidheid mee te verhogen:

- een toename van kennis over signalen van drugscriminaliteit: de geur van XTC herkennen;
- een toename van bewustzijn over de ernst van de drugscriminaliteit;
- een toename van meldingsbereidheid van drugscriminaliteit;
- een toename van kennis over meldmogelijkheden van drugscriminaliteit.

Vergelijkbaar met de interventies op de Veiligheidsmarkt, richt deze interventie op de Veiligheidsdag in Woensdrecht zich niet specifiek op het vertrouwen van burgers in de rol van de overheid in het tegengaan van ondermijnende criminaliteit.

¹⁸ Elke sessie verliep iets anders. De hier gegeven beschrijving betreft het gemiddelde verloop van een sessie.

¹⁹ Zoals eerder benoemd kan met Mentimeter via een online link stellingen en vragen aan mensen voorgelegd worden.

²⁰ ‘Heb je wel eens gehoord van ondermijning?’, ‘Waar denk je aan als je ondermijning hoort?’, ‘Wat is ondermijning?’, ‘Hoeveel geld ging er in 2018 om in de synthetische drugsindustrie in Brabant?’, ‘Weet je hoe hennep ruikt?’, ‘Weet je hoe een XTC-lab ruikt?’

3 Bereik burgers

In dit hoofdstuk geven we een voorlopig antwoord op de tweede onderzoeksvraag: Welke typen burgers worden met name door de interventies bereikt?

3.1 Veiligheidsmarkt Heusden

Het exacte aantal deelnemers aan de verschillende interventies op de Veiligheidsmarkt is niet bijgehouden, maar naar schatting hebben ongeveer 175 personen één of meerdere interventies bezocht. Hiervan hebben wij er 85 geënquêteerd²¹. De leeftijd van deze deelnemers varieerde van 21 tot 77 jaar, het opleidingsniveau was vrij hoog en iets meer dan de helft is vrouw. Vrijwel alle deelnemers hebben een Nederlandse herkomst en een klein deel heeft in het afgelopen jaar drugs gebruikt.

De onderzoeksgroep wijkt op een aantal punten af van de populatie van Heusden: jongeren zijn ondervertegenwoordigd, evenals inwoners met een lage of middelbare opleiding en inwoners

met een niet-Nederlandse herkomst. Het percentage deelnemers aan de enquête met eerder harddruggebruik ligt hoger dan het landelijke gemiddelde.

De bezoekers aan deze Veiligheidsmarkt schatten hun eigen meldingsbereidheid voor deze markt al vrij hoog in. Een deel van hen (31%) heeft ook wel eens melding gemaakt van criminaliteit (18% van een ondermijnende vorm van criminaliteit). Als we kijken naar de profielen die we in het eerdere onderzoek (Broekhuizen e.a. 2018) onderscheidden, hebben we bij deze Veiligheidsmarkt relatief veel te maken met ‘waarschijnlijk melders’ en ‘melders’.

3.2 Veiligheidsdag Woensdrecht

Aan de sessie ‘XTC, daar zit een luchtje aan’ hebben tijdens de Veiligheidsdag Woensdrecht 64 vrijwilligers deelgenomen, die ook allemaal de vragenlijst hebben beantwoord. De leeftijd van de deelnemers ligt tussen de 31 en 78 jaar, het opleidingsniveau was divers en 61% is man (36% vrouw, 3% geen antwoord). Vrijwel alle deelnemers hebben een Nederlandse herkomst en één respondent heeft in het afgelopen jaar drugs gebruikt.

In vergelijking tot de populatie van Woensdrecht betreft de onderzoeksgroep relatief veel oudere burgers, mannen, burgers met een

autochtoon Nederlandse achtergrond en een hoog opleidingsniveau²². En in vergelijking tot Nederland bevat de onderzoeksgroep relatief weinig drugsgebruikers.

De deelnemers aan deze sessie schatten hun meldingsbereidheid hoog in. Dit uit zich ook in feitelijk meldgedrag: de helft van hen heeft in het verleden al eens melding gedaan van criminaliteit (41% van ondermijnende criminaliteit). Als we kijken naar de profielen uit het eerdere onderzoek, hebben we bij deze Veiligheidsdag relatief veel te maken met ‘melders’.

²¹ De overige deelnemers hebben we niet kunnen benaderen vanwege het al in gesprek zijn met andere deelnemers of omdat we maar één persoon van een gezin of vriendengroepje hebben bevraagd. Er zijn maar enkele respondenten die niet aan het onderzoek wilden deelnemen.

²² Hoewel het opleidingsniveau divers is (zoals benoemd in de vorige alinea), is dit niveau relatief gezien wel hoger dan gemiddeld in Woensdrecht. Zo heeft 30% van de vrijwilligers een diploma in het hoger onderwijs gehaald tegen 12% van de populatie.

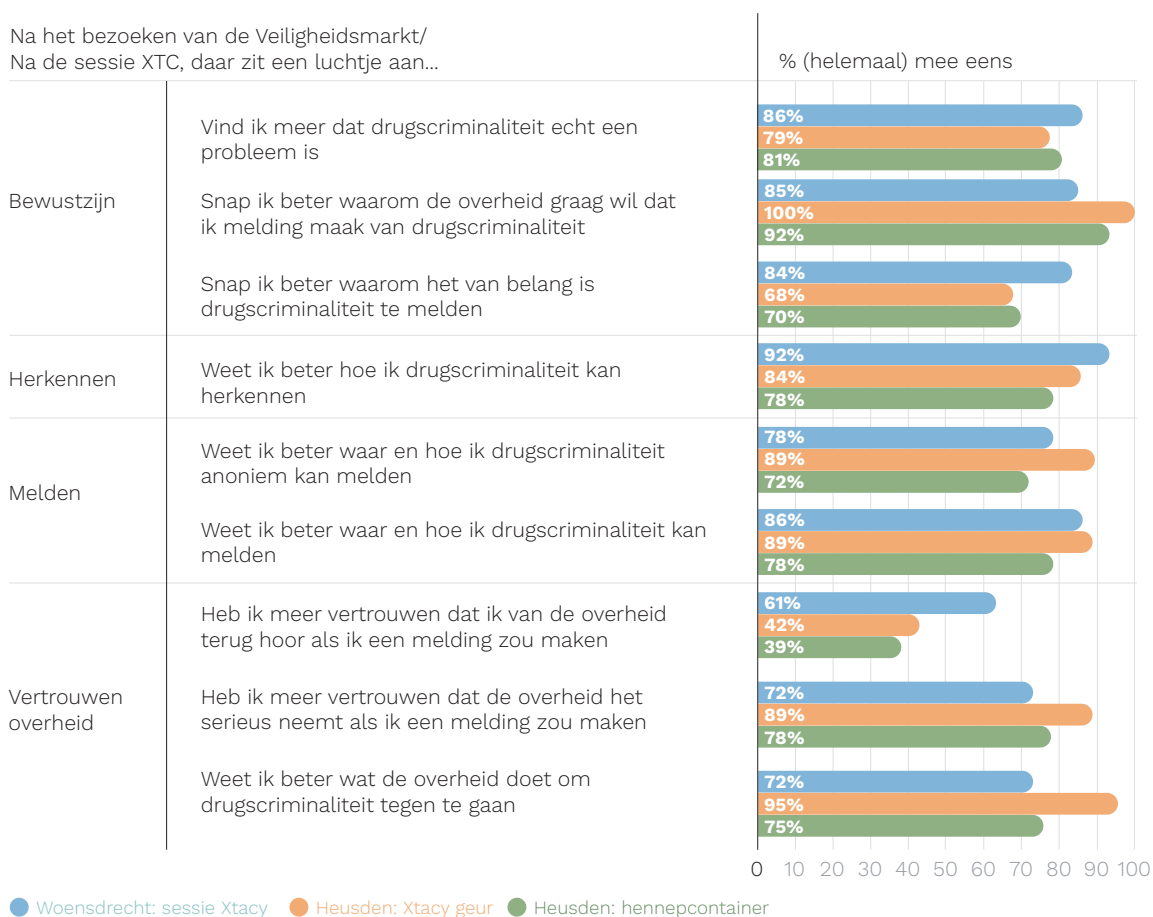
4 Ontwikkeling mechanismen

In dit hoofdstuk geven we op basis van de resultaten uit de eerste twee onderzoeksgemeenten een voorlopig antwoord op de onderzoeksvraag: In hoeverre treden verschillende mechanismen die kunnen leiden tot meldingsbereidheid in werking door verschillende interventies?

4.1 Ontwikkeling mechanismen

Figuur 4.1 bevat de bevindingen van de ontwikkeling van de mechanismen die van invloed zijn op de meldingsbereidheid van ondermijnende criminaliteit bij drie interventies

die we in de twee gemeenten konden evalueren: de Xtacy-geur en de hennepcontainer in Heusden en de sessie 'XTC, daar zit een luchtje aan' in Woensdrecht²³.

Figuur 4.1 Ontwikkeling mechanismen meldingsbereidheid, % (helemaal) eens (N=56 Woensdrecht: sessie Xtacy, N=19 Heusden: Xtacy-geur, N=36 Heusden: hennepcontainer) Vanwege de leesbaarheid zijn sommige stellingen in het figuur iets ingekort

²³ Zoals eerder aangegeven laten we hier de interventie aangaande het dumpen van drugsafval achterwege vanwege te weinig unieke respondenten.

Het figuur laat zien dat deelnemers aan de interventies meer bewustzijn hebben gekregen van de ernst van de drugsproblematiek. Hiernaast stelt het merendeel van de respondenten van alle drie de interventies dat ze na de interventie(s) beter weten hoe ze drugscriminaliteit kunnen herkennen. Ook hebben veel deelnemers meer kennis over (anoniem) melden gekregen. Hoewel nog steeds een aanzienlijk deel van de respondenten meer vertrouwen heeft gekregen in de rol van de overheid in het tegengaan van drugscriminaliteit, is de ontwikkeling bij dit mechanisme wel wat minder positief dan bij de andere mechanismen. Respondenten hebben relatief het minst 'meer vertrouwen gekregen dat ze van de overheid terug horen als ze een melding van drugscriminaliteit zouden maken'.

Het is belangrijk bij de interpretatie van bovenstaande in oogschouw te nemen dat een geringere positieve ontwikkeling kan ontstaan omdat de startpositie (bijvoorbeeld het kennisniveau) van iemand al heel goed is. Hierdoor is er nog weinig positieve ontwikkeling mogelijk. Bij de relatief geringe positieve ontwikkeling van het vertrouwen 'iets terug te horen van de overheid naar aanleiding van een melding' kan het een rol spelen dat burgers hierbij ook aan het doen van een anonieme melding denken – en snappen dat ze daar niet persoonlijk over teruggekoppeld kunnen worden²⁴.

4.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken

Alhoewel het aantal respondenten van de eerste twee onderzoeksgemeenten te laag is om goed naar verschillen naar achtergrondkenmerken te kijken²⁵ en de deelnemers qua kenmerken ook vrij homogeen waren (zie Hoofdstuk 3), hebben we toch verkennend gekeken of er al bepaalde patronen te zien zijn. Met andere woorden: we zijn oriënterend nagegaan of er deelnemers van interventies zijn met bepaalde achtergrondkenmerken die een positievere ontwikkeling hebben doorgemaakt op de mechanismen die van belang zijn bij meldingsbereidheid dan andere deelnemers. We hebben gekeken naar de volgende achtergrondkenmerken: leeftijd, sekse, opleidingsniveau, drugsgebruik, herkomst en het eerdere feitelijke meldgedrag.

Bij de Veiligheidsmarkt Heusden²⁶ komen slechts enkele kleine verschillen tussen deelnemers naar voren:

- Deelnemers die 46 jaar of ouder zijn geven vaker dan deelnemers die tussen de 22 en 45 jaar zijn aan dat ze na de Veiligheidsmarkt beter snappen dat het van belang is melding te maken van drugscriminaliteit (91% versus 56%);
- Deelnemers die in het afgelopen jaar geen drugs hebben gebruikt geven vaker dan deelnemers die dat wel hebben gedaan aan dat ze na de Veiligheidsmarkt beter snappen dat het van belang is melding te maken van drugscriminaliteit (78% versus 43%) en dat ze drugscriminaliteit echt als een probleem zien (77% versus 54%).

Bij de Veiligheidsdag Woensdrecht komen de volgende verschillen naar voren:

- Er is een kleine indicatie dat deelnemers die in het afgelopen jaar drugs gebruikt hebben een minder positieve ontwikkeling doormaken op meerdere mechanismen dan respondenten die dat niet gedaan hebben²⁷.
- Deelnemers die eerder melding maakten van criminaliteit hebben vaker dan anderen door de interventie meer vertrouwen gekregen wat terug te horen als ze een melding maken van criminaliteit bij de overheid (78% versus 50%) en ze stellen vaker dat ze nu beter weten wat de overheid doet om drugscriminaliteit tegen te gaan (87% versus 62%).

De genoemde bevindingen zijn door de kleine aantallen respondenten nog niet betrouwbaar genoeg om conclusies aan te verbinden. Het zijn eerste indicaties van verschillen tussen personen met verschillende (achtergrond)kenmerken die we op een later moment – wanneer data van nieuwe onderzoeksgemeenten beschikbaar zijn – nader zullen toetsen.

²⁴ Om te kijken in hoeverre dit het geval is, zal in de komende onderzoeksgemeenten deze stelling aangescherpt worden: 'ik heb meer vertrouwen gekregen dat ik van de overheid terug hoor als ik een niet-anonieme melding van drugscriminaliteit zou maken'.

²⁵ Hierbij verdeel je de beperkte aantallen respondenten namelijk over verschillende categorieën, bijvoorbeeld man-vrouw of over verschillende leeftijdscategorieën.

²⁶ Hierbij zijn vanwege de kleine aantallen respondenten per interventie alle respondenten die aan één of meer interventies hebben deelgenomen op deze markt tegelijkertijd in de analyse meegenomen (waar we bij andere analyses de deelnemers van verschillende interventies los van elkaar houden).

²⁷ Deze bevinding lijkt wel aan te sluiten bij de hiervoor beschreven verschillen in relatie tot drugsgebruik bij Heusden.

5 Ontwikkeling inschatting meldingsbereidheid

In dit hoofdstuk staat het beantwoorden van de volgende onderzoeksvraag centraal: Wat is de invloed van deelname aan verschillende interventies op de meldingsbereidheid?

We focussen ons hierbij op de ontwikkeling die de deelnemer zelf doormaakt. Het is goed om

op te merken dat het zogenaamde uitleereffect²⁸ dat mogelijk plaatsvindt hierdoor niet in zicht komt. Dit terwijl het wel mogelijk is dat deelnemers aan interventies hierover praten met kennissen, vrienden, collega's, familieleden en dat hierdoor bij hen ook meer meldingsbereidheid ontstaat.²⁹

5.1 Ontwikkeling meldingsbereidheid vijf vormen van ondermijning

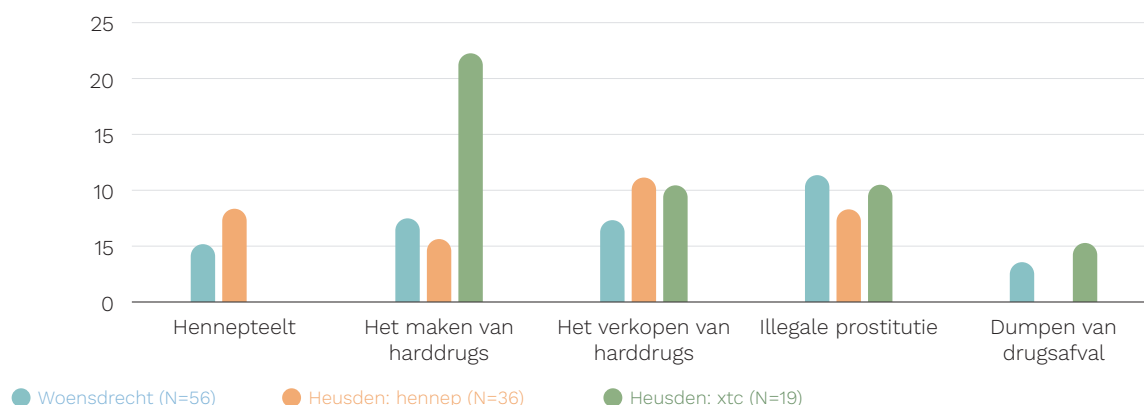
We vroegen de deelnemers aan de interventies om voor vijf verschillende vormen van ondermijnende criminaliteit³⁰ aan te geven of ze dit voor deelname aan de interventie gemeld zouden hebben³¹ en of ze denken dat ze hiervan na de interventie melding zouden maken.³²

Tabel 5.1 laat de bevindingen zien: het aandeel respondenten dat inschat de vorm van criminaliteit 'waarschijnlijk wel' of 'zeker wel' te melden voor en na deelname aan de interventie. Figuur 5.2 geeft de ontwikkeling in de meldingsbereidheid grafisch weer.

	Voor	Na	Voor	Na	Voor	Na
Hennepteelt	88%	93%	83%	92%	89%	89%
Het maken van harddrugs	89%	97%	86%	92%	72%	94%
Het verkopen van harddrugs	86%	93%	81%	92%	74%	84%
Illegale prostitutie	76%	87%	81%	89%	84%	95%
Dumpen van drugsafval	95%	98%	89%	89%	84%	89%

● Woensdrecht (N=56) ● Heusden: hennep (N=36) ● Heusden: xtc (N=19)

Tabel 5.1 Inschatting meldingsbereidheid voor en na deelname aan de interventie, % waarschijnlijk of zeker wel melden

Figuur 5.2 Toename inschatting meldingsbereidheid, % waarschijnlijk of zeker wel melden

²⁸ Dat het effect groter is, verder gaat, dan alleen de deelnemer die deelneemt aan de interventie.

²⁹ Of doordat men een ander (zonder het expliciet over de interventie te hebben) op een gegeven moment stimuleert tot het melden van criminaliteit, vanwege de eigen positievere kijk hierop.

³⁰ Omdat het begrip 'ondermijnende criminaliteit' breed en vaag is, hebben we ervoor gekozen dit begrip te operationaliseren door vijf verschillende vormen van ondermijnende criminaliteit (met een focus op drugscriminaliteit, gezien de vergelijkbare focus van de interventies) te bevragen.

³¹ 'Stel dat u de volgende soorten criminaliteit in uw buurt ziet. Zou u voor vandaag hiervan melding hebben gemaakt?' Antwoordmogelijkheden: zeker wel, waarschijnlijk wel, waarschijnlijk niet, zeker niet.

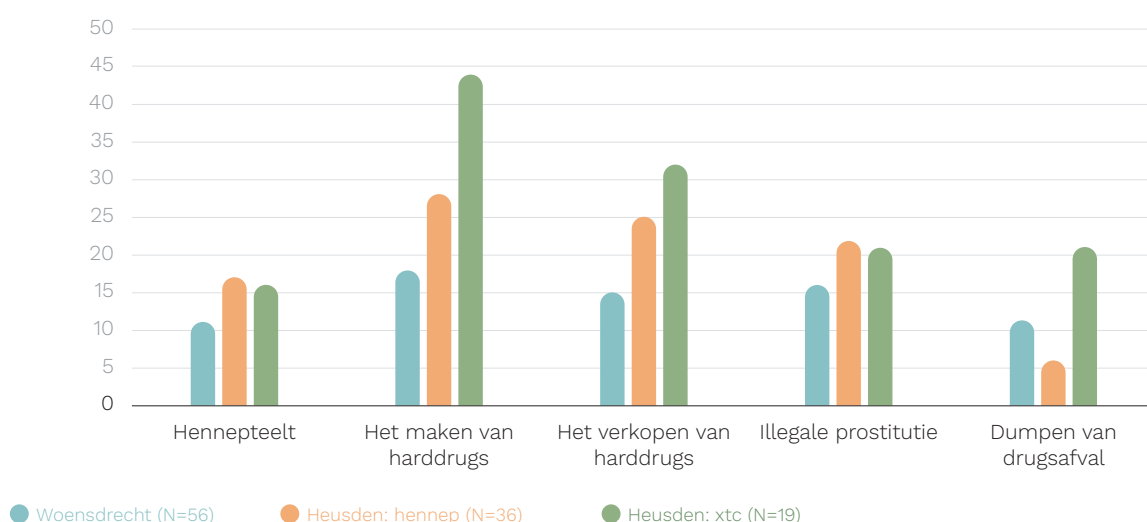
³² 'We hebben u net gevraagd of u voor vandaag melding zou hebben gemaakt van criminaliteit. We willen nu graag weten hoe dat nu is, dus nadat u de sessie 'XTC, daar zit een Luchtje aan' bezocht heeft. Zou u nu, na vandaag melding maken als u de volgende soorten criminaliteit in uw buurt zou zien?' Antwoordmogelijkheden: zeker wel, waarschijnlijk wel, waarschijnlijk niet, zeker niet.

³³ Eén minder dan bij de andere vormen van criminaliteit vanwege een missend antwoord.

In tabel 5.1 en figuur 5.2 valt te zien dat er bij de meeste interventies een lichte positieve ontwikkeling is in de inschatting van de meldingsbereidheid van verschillende criminaliteitsvormen (gemeten door het totale aandeel respondenten dat stelt waarschijnlijk of zeker te melden). Met uitzondering van hennepsteelt bij de XTC-interventie in Heusden en dumpen van drugsafval bij de hennepcontainer-interventie in Heusden is er overal een kleine toename van meldingsbereidheid. Dat deze toename maar klein is, komt deels doordat

de ingeschatte meldingsbereidheid al heel hoog is voor deelname aan de interventie. Opvallend is de toename van 72% naar 94% meldingsbereidheid bij het maken van harddrugs bij de interventie XTC in Heusden (zie tabel 5.2). Hierbij is het van belang op te merken dat het hier wel om maar een klein aantal respondenten gaat (18³³). Het gaat hier dus om een toename van 13 naar 17 meldingsbereide respondenten.

Bovenstaande analyse focust op het aandeel respondenten dat inschat waarschijnlijk of zeker te gaan melden en de ontwikkeling van het totaal van hen. In die analyse komen kleinere ontwikkelingen niet in zicht, bijvoorbeeld van iemand die eerst 'zeker niet' zou melden, maar nu 'waarschijnlijk niet' of van 'waarschijnlijk wel' naar 'zeker wel'. Om ook hier inzicht in te geven voerden wij een extra analyse uit, waarvan figuur 5.3 de resultaten toont.

Figuur 5.3 Respondenten met tenminste een kleine positieve ontwikkeling in de inschatting van meldingsbereidheid, % met één of meer categorieën 'vooruitgang'

Wanneer we kijken naar deze kleinere ontwikkelingen, zien we dat grosso modo rond de één op de vijf deelnemers aan de interventies een positieve ontwikkeling doormaakt aangaande de inschatting van de eigen meldingsbereidheid. Deze ontwikkeling lijkt iets minder groot bij hennepsteelt en het dumpen van drugsafval en wat groter bij het maken of verkopen van

harddrugs (vooral in Heusden). Verder lijkt de ontwikkeling wat minder positief in Woensdrecht dan bij de interventies in Heusden. Dit kan komen doordat de meldingsbereidheid van deelnemers in Woensdrecht van de meeste vormen van ondermijnende criminaliteit al wat hoger lag voor de interventie dan bij de deelnemers in Heusden (zie de kolom 'voor' in tabel 5.1).

5.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken

Zoals in Paragraaf 4.2 benoemd, kijken we in deze tussenrapportage vanwege de nog beperkte aantallen, en qua achtergrondkenmerken vrij homogene, respondenten alleen oriënterend naar verschillen tussen deelnemers met verschillende achtergrondkenmerken.

Bij de Veiligheidsmarkt Heusden³⁴ komen twee verschillen tussen deelnemers naar voren in de ontwikkeling van de eigen inschatting van meldingsbereidheid:

- Vrouwen maken vaker door de Veiligheidsmarkt een positieve ontwikkeling door in de inschatting van hun eigen meldingsbereidheid van drugsafval dan mannen (15% versus 8%);
- Deelnemers die drugs hebben gebruikt in het afgelopen jaar maken vaker door de Veiligheidsmarkt een positieve ontwikkeling door in de inschatting van hun eigen meldingsbereidheid van drugsafval dan deelnemers die geen drugs hebben gebruikt (43% versus 6%)³⁵.

Bij de Veiligheidsdag Woensdrecht komt één verschil naar voren:

- Deelnemers die eerder geen criminaliteit gemeld hebben maken vaker door de Veiligheidsdag een positieve ontwikkeling door in hun eigen inschatting meldingsbereidheid dan respondenten die eerder al wel gemeld hebben³⁶.

Bovenstaande bevindingen zijn door de kleine aantallen respondenten nog niet betrouwbaar genoeg om conclusies aan te verbinden. Het zijn eerste indicaties van verschillen die we op een later moment – wanneer data van nieuwe onderzoeksgemeenten beschikbaar zijn – nader zullen toetsen.

³⁴ Zoals eerder benoemd zijn hier vanwege de kleine aantallen respondenten per interventie alle respondenten die aan één of meer interventies hebben deelgenomen op deze markt tegelijkertijd in de analyse meegenomen.

³⁵ Dit is opmerkelijk. Eerder (Paragraaf 4.2) zagen we immers dat juist niet-drugsgebruikers op twee mechanismen een positievere ontwikkeling doormaakten dan drugsgebruikers.

³⁶ Bij de eerdere niet-melders lijkt op het eerste gezicht ook meer winst te behalen in meldingsbereidheid. Dat dit niet direct ook voor een dergelijke positieve ontwikkeling hoeft de zorgen laat de evaluatie van interventies in Heusden zien. Daar is er geen positievere ontwikkeling bij eerdere niet-melders dan bij eerdere melders.

6 Relatie ontwikkeling mechanismen en meldingsbereidheid

In dit hoofdstuk staat het beantwoorden van de vijfde onderzoeksvraag centraal: Wat is de relatie tussen de ontwikkeling van de mechanismen en de ontwikkeling van de meldingsbereidheid?

Hiermee toetsen we de eerdere bevindingen uit het pilotonderzoek (Broekhuizen e.a. 2018) dat de mate van meldingsbereidheid afhangt van de volgende mechanismen:

zekerheid en bewijs over daderschap: hier geoperationaliseerd door kennis over signalen³⁷;

perceptie van de ernst van de problematiek;

het vertrouwen in het optreden van de overheid tegen ondermijnende criminaliteit;

kennis over en vertrouwen in anoniem melden.

Het is van belang om bovenstaande bevindingen nader te toetsen omdat ze tot nu toe gebaseerd zijn op de analyse van slechts drie buurten uit de pilotstudie. Door de data van interventies in uiteindelijk zes onderzoeksgemeenten – en tot dusverre nog van twee gemeenten – hieraan toe te voegen zal een betrouwbaarder (en generalistischer) beeld ontstaan over

de factoren die van belang zijn in de mate van meldingsbereidheid van ondermijnende criminaliteit (zoals ook weergegeven in figuur 1.1). Kennis hierover is van belang: interventies ter verhoging van de meldingsbereidheid kunnen zich immers het beste op deze bepalende factoren richten.

³⁷ De mate van zekerheid en bewijs is moeilijk te bevragen wanneer het de inschatting van meldingsbereidheid betreft, vandaar dat we voor de operationalisatie 'kennis van signalen' hebben gekozen. Dit mechanisme kan preciezer bevestigd worden in een 2-meting (die in nog komende evaluaties mogelijk plaatsvindt). We kunnen respondenten dan vragen waarom ze geen melding hebben gemaakt (als dat het geval is).

Het is goed om op te merken dat de analyses die we op de data van de eerste twee onderzoeksgemeenten uitvoeren pas een eerste indicatie geven van de samenhang tussen mechanismen en de meldingsbereidheid. Voor de eindrapportage zullen we de data van alle in gemeenten ingezette interventies tegelijkertijd in beschouwing nemen om betrouwbaardere analyses aangaande deze relatie uit te kunnen voeren.

In onderstaande beschrijven we of een positieve verandering door de inzet van een interventie van een bepaald mechanisme (bijvoorbeeld meer bewustzijn van de ernst van drugscriminaliteit)

ook daadwerkelijk voor een positievere inschatting van de meldingsbereidheid van dergelijke criminaliteit heeft gezorgd. We richten ons bij deze analyse op de respondenten van de eerste twee onderzoeksgemeenten bij wie er nog verbetermogelijkheden zijn. Het betreft 48-72 respondenten³⁸ die aangaven voor de interventie (de Veiligheidsdag of -markt) waarschijnlijk of zeker niet te melden of waarschijnlijk wel. De respondenten die aangaven 'zeker wel' te melden hebben we niet meegenomen in de analyse, omdat bij hen sowieso geen positieve ontwikkeling bereikt kan worden.

De voorlopige analyses laten het volgende zien³⁹:

Hoe meer de interventiedeelnemers gaan vinden dat drugscriminaliteit echt een probleem is, des te meer er een verbetering van de inschatting van de eigen meldingsbereidheid van hennepsteelt is.

Hoe beter de interventiedeelnemers leren wat de overheid doet om drugscriminaliteit tegen te gaan, des te meer is er een verbetering in de inschatting van de eigen meldingsbereidheid van hennepsteelt en het verkopen van harddrugs.

Hoe meer de interventiedeelnemers erop gaan vertrouwen dat de overheid het serieus neemt als hij/zij een melding van drugscriminaliteit zou maken, des te meer is er een verbetering van de inschatting van de eigen meldingsbereidheid van de verkoop van harddrugs en illegale prostitutie.

Tot dusverre (b)lijkt het beter kunnen herkennen van drugscriminaliteit (wat de signalen hiervan zijn) en kennis over het (anonieme) meldproces geen samenhang te kennen met een verbetering van de inschatting van de bereidheid tot melden.

Het is mogelijk dat een positieve ontwikkeling van deze mechanismen wel van invloed is op het feitelijke meldgedrag. Dan moet men immers de

criminaliteit echt gaan waarnemen en kan kennis over het meldproces de drempel tot een feitelijke melding verlagen. Zoals eerder gesteld neemt Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland nog in overweging of en bij welke interventies een tweede meting plaatsvindt waarmee inzicht zou ontstaan in de mate waarin burgers uiteindelijk drugscriminaliteit zien en melden.

³⁸ Het aantal respondenten varieert omdat de inschatting van meldingsbereidheid per criminaliteitsfenomeen voor de interventie verschilt.

³⁹ Hiertoe zijn zogenaamde Spearman's rang-correlaties uitgevoerd.

7 Lessen uit de eerste twee onderzoeksgemeenten voor toekomstige interventies

In dit hoofdstuk beschrijven we wat overheden en veiligheidspartners kunnen leren van de eerste twee onderzoeksgemeenten aangaande het inzetten van interventies ter verhoging van de meldingsbereidheid: wat zijn ‘good practices’? Hiermee beantwoorden we de zesde onderzoeksvraag van dit project.

Beredeneerde keuze voor focus op (waarschijnlijk) melders of (nog) niet-melders

Met de interventies van de eerste twee onderzoeksgemeenten zijn met name zogenaamde (waarschijnlijk) melders bereikt: burgers die reeds behoorlijk meldingsbereid zijn. Voor een focus op deze burgers valt zeker wat te zeggen: met een relatief kleine inspanning kunnen deze bereidwillige burgers mogelijk tot een feitelijke melding van ondermijnende criminaliteit aangezet worden. Tegelijkertijd moet er opgepast worden dat een interventie niet te gemakkelijk op basis van

een pragmatische insteek op deze (waarschijnlijk) melders gericht wordt, deze burgers zijn immers relatief makkelijk te bereiken. Winst valt er namelijk ook te behalen bij de wat moeilijkere doelgroepen. Bijvoorbeeld bij de in het eerdere onderzoek onderscheiden ‘nog-niet melders’, jongeren die nauwelijks tot niet bereid zijn om melding te maken, met name doordat ze zich niet bewust zijn van de negatieve gevolgen van ondermijnende criminaliteit.

Belangrijkste les

Denk goed na voor de inzet van een interventie op welke doelgroep je deze wil richten.

Gewenste reikwijdte interventie

Met de interventies in de eerste twee gemeenten zijn respectievelijk 175 (een inschatting van deelnemers aan de drie interventies van Veiligheidsmarkt Heusden) en 64 (deelnemers aan de Veiligheidsdag Woensdrecht) personen bereikt. Aan de ene kant zijn dit mooie aantallen –elke burger kan immers een melding maken. Aan de andere kant zijn relatief weinig personen bereikt ten opzichte van het totaal aantal inwoners van Heusden en Woensdrecht. Het is aan te raden bij het inzetten van interventies na te denken over

de schaalgrootte van de inzet: wil de overheid zich middels een (wat) grotere campagne richten op een grote, en veelal daardoor ook meer diverse, groep burgers? Of kiest men doelbewust voor een kleine campagne die zich op een select aantal burgers richt? Het is hierbij belangrijk in oogschouw te nemen dat bij kleine campagnes de kans waarschijnlijk groter is dat één bereikte burger een positieve ontwikkeling doormaakt (door de vaak directer uitgeoefende invloed op deze burger) dan bij een grote campagne⁴⁰.

Belangrijkste les

Denk voor de inzet van een interventie na over de gewenste reikwijdte van de interventie.

⁴⁰ Ter illustratie een grote campagne met een in verhouding, beperkt effect per burger: een flyeractie van Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland bij 500.000 huishoudens in de gehele Eenheid Oost-Brabant leidde tot een stijging van 47 naar 94 meldingen (Bron NL Confidential: Meld Misdad Anoniem).

Ludieke en gemakkelijke interventies

De observaties van de interventies van de eerste twee onderzoeksgemeenten laten zien dat ludieke interventies goed in staat zijn om de aandacht van burgers te trekken. Op de Veiligheidsmarkt bleek bijvoorbeeld dat de hennepcontainer veel nieuwsgierige burgers wist aan te trekken. De Xtacy-geur viel daarentegen met een wat kleinere stand minder op tijdens de context van de Veiligheidsmarkt (tussen veel grote stands, een groot luchtkussen en een grote demonstratieruimte).

te)⁴¹. Op de Veiligheidsdag was het aantrekken van deelnemers minder van belang (deelnemers waren immers al in de sessie). Uit deze dag bleek wel dat zowel het ruiken aan de zogenaamde Xtacy-geur als het stellen van quizvragen (hier gesteld via Mentimeter) mooie methodieken zijn om kennis te delen en het gesprek met burgers aan te gaan over (mechanismen die van belang zijn bij) het melden van (drugs)criminaliteit.

Belangrijkste les

Het is van belang is om aantrekkelijke interventies te ontwikkelen, waarbij burgers het leuk vinden om eraan deel te nemen.

Stem inhoud en werkwijze interventie af op deelnemers

Gekeken naar de verschillende interventies die werden aangeboden tijdens de Veiligheidsdag en Veiligheidsmarkt kunnen we het volgende zeggen over de inhoud en werkwijze.

zogenaamde ‘melders’ deel. Dat deze sessie zich onder andere op signalen van drugscriminaliteit richtte sluit goed op de behoefte van deze doelgroep aan.

Let goed op de inhoud: als van tevoren bijvoorbeeld al de inschatting is dat de deelnemers al redelijk tot zeer meldingsbereidheid zijn⁴², richt de interventie dan met name op het vergroten van kennis over signalen en meldmogelijkheden. Dit zijn namelijk belangrijke te beïnvloeden factoren bij (waarschijnlijk) melders, zie het eerdere onderzoek naar meldingsbereidheid (Broekhuizen e.a. 2018, pagina 73-74). Aan de sessie ‘XTC, daar zit een luchtje aan’ namen bijvoorbeeld veel

Kies de juiste werkwijze: laat deze zo goed mogelijk aansluiten bij de mogelijkheden van de deelnemers. Bijvoorbeeld niet teveel of geen digitale toepassingen als de doelgroep waarschijnlijk niet zo digitaal vaardig is. Dit is een aandachtspunt dat naar voren kwam bij de inzet van Mentimeter in de reeds genoemde sessie ‘XTC, daar zit een luchtje aan’, waar een deel van de oudere deelnemers moeite had met de digitale Mentimeter te werken.

Belangrijkste les

De evaluatie van de eerste interventies laten zien dat het van belang is de inhoud en werkwijze van de interventie zo goed mogelijk af te stemmen op de kenmerken van de burger die waarschijnlijk aan de interventie gaat deelnemen.

Neem de tijd

De sessie ‘XTC, daar zit een luchtje aan’ tijdens de Veiligheidsdag Woensdrecht liet zien dat het belangrijk is om voldoende tijd voor een interventie te hebben. De sessies waar vrijwilligers van de gemeente aan deelnamen waren relatief kort (20 minuten) en doordat er ook tijd voor het onderzoek nodig was bleven er maar tien minuten over voor de inhoudelijke interventie. Hierdoor was er geen ruimte om aan alle mechanismen veel

aandacht te besteden. Men heeft wel aandacht kunnen besteden aan een belangrijk aandachtspunt voor (waarschijnlijk) melders, namelijk signalen van drugscriminaliteit (zoals hierboven benoemd), maar minder uitgebreid het proces van een (anonieme) melding (hoe, wat en waar)⁴³ kunnen behandelen, hetgeen bij deze groep ‘melders’ ook een belangrijk aandachtspunt betreft.

Belangrijkste les

Zorg voor voldoende tijd voor de interventie en houdt rekening met vragen en discussies onder de deelnemers.

⁴¹ Dit gebrek aan natuurlijke aantrekkingskracht van de stand werd overigens goed opgelost doordat de standbegeleiders langlopende bezoekers proactief benaderden.

⁴² Omdat de interventie zich bijvoorbeeld op vrijwilligers van de gemeente richt (zoals in Heusden), waarvan men een positieve houding ten opzichte van de overheid verwacht (belangrijk voor één van de onderscheiden mechanismen) en een actieve houding (van belang voor het overgaan tot een melding).

⁴³ Er is wel kort ingegaan op het meldproces en informatie hierover staat op de uitgedeelde geursticks. Er was echter onvoldoende tijd om hier uitgebreid op in te gaan. Bijvoorbeeld op wat belangrijk is om te benoemen in een melding (zodat de politie echt met de melding aan de slag kan). Of welke situatie zich meer leent om 0900-8844 te bellen en welke om 112 te bellen, wat men van de politie kan verwachten na een melding, et cetera.

Backoffice op orde

In de interventies tijdens de Veiligheidsmarkt Heusden en de Veiligheidsdag Woensdrecht lag de nadruk op het verhogen van de meldingsbereidheid van de burger door bij hen een beweging in gang te zetten. De interventies richtten zich op de veronderstelling dat, als burgers zich meer bewust zijn van de ernst van de problematiek en/of meer kennis hebben van signalen en het meldproces, dit tot meer meldingen leidt. Het

valt op dat eveneens een belangrijk element – vertrouwen in de rol van de overheid – in de hier geëvalueerde interventies geen specifieke aandacht heeft gekregen. Deze aandacht is er overigens wel in het bredere programma meldingsbereidheid waarbij de gemeente Heusden zich op Oudheusden (een kern binnen Heusden) richt. Zij noemen hierin een goede terugkoppeling namelijk als een belangrijk aandachtspunt:

“Het streven is om op elke melding terug te komen. Als een melding niet verder wordt opgepakt, moet ook een uitleg volgen waarom dit niet het geval is. Ook worden geboekte resultaten actief gecommuniceerd, om zo vooral de inwoners te laten ervaren dat het melden loont.”

Hoewel aan de ene kant gesteld zou kunnen worden dat niet elke interventie zich (ook) op de rol van de overheid kan focussen, kan aan de andere kant de stelling geponeerd worden dat dit een onmisbare link is in het proces rondom meldingen en nog belangrijker – het hierdoor aanpakken van ondermijnende criminaliteit. Stel dat de zogenaamde ‘backoffice’ bij verschillende overheden (zoals gemeente en politie) onvoldoende op orde is, dan:

1 Is de kans aanwezig dat de burger niets terug hoort op zijn of haar niet anonieme melding⁴⁴, hetgeen desastreus is voor het toekomstige meldgedrag;

2 Leidt een verhoging van de meldingsbereidheid niet tot het uiteindelijk beoogde einddoel: het tegengaan van bij ondermijning betrokken criminelen.

Belangrijkste les

Voor de inzet van interventies in de komende (onderzoeks)gemeenten is het van (groot) belang dat de ‘backoffice’ van meldpunten goed op orde is.

Bron
Wijkversterkingsplan Oudheusden meld, 2019, pagina 5.

⁴⁴ Het is goed om op te merken dat een terugkoppeling op een anonieme melding niet mogelijk is. De enige wijze van een terugkoppeling over een dergelijke melding kan een bericht in de media zijn, bij een succesvol vervolg op de melding (bijvoorbeeld het oprollen van een hennepkwekerij).

Colofon

Opdrachtgever

Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland

Auteurs

Jolijn Broekhuizen & Shanna Mehlbaum

Met medewerking van

Anne Wester, Kyra van den Akker, Janne Landsman en Hans Boutellier

Redactie

Malka Media

Opmaak

Linnox

Uitgave

Bureau Broekhuizen – onderzoek en advies
Rogaarplein 9
3815MD Amerfoort
info@bureaubroekhuizen.nl

ISBN

9789083048222

De publicatie kan gedownload worden via onze website: www.bureaubroekhuizen.nl

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Bureau Broekhuizen. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

© Bureau Broekhuizen, Amersfoort 2019

bureaubroekhuizen

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Bureau Broekhuizen. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

© Bureau Broekhuizen www.bureaubroekhuizen.nl, Amersfoort 2019